

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferid*, Beyrut 1402/1982, VI, 11, 27, 29, 51, 52, 388, 390; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut 1990, I, 231-304; İbn Manzûr, *Muhtârü'l-Eğânî*, [baskı yeri ve tarihi yok], VI, 217-253; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 249-262; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, II, 991; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 79-80; Şevkî Dayf, *eş-Şi'r ve'l-ğünâ fi'l-Medîne ve Mekke li'-aşri Benî Ümeyye*, Kahire 1976, s. 198-200; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 194; Ali Useylî el-Âmilî, *el-Ğünâ fi'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 39-40; Abdülemir Ali Mühennâ, *Ahbabü'l-muğannîn ve'l-muğanniyât*, Beyrut 1990, s. 127-140; Semîr Şeyhânî, *Eşherü'l-muğannîn 'inde'l-'Arab ve nevâdirihim*, Beyrut 1992, s. 55-60; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifîn*, II, 669; C. Brockelmann, "İbn Süreyc", *IA*, V/2, s. 824-825; J. W. Fück, "İbn Suraydj", *EP* (İng.), III, 950; "İbn Süreyc", *DMBİ*, III, 677-680; Fuat Günel, "Garîz", *DİA*, XIII, 382.

FUAT GÜNEL

İBN ŞA'BÂN

(ابن شبان)

Ebü İshâk Muhammed b. el-Kâsım
b. Şa'bân b. Muhammed
b. Re'îa el-Ammârî el-Mısırlı
(ö. 355/966)

Mâlikî fakihî.

Sahâbî Ammâr b. Yâsir'in soyundan olup küpe (kurt) ticareti yaptığı veya Kurt kabilesine mensup olduğu için İbnü'l-Kurtî diye bilinir. Makrîzî doğum tarihini 284 (897) olarak vermekle birlikte (*el-Mukaffe'l-kebir*, VI, 531) seksen yaşını aşmış olarak vefat ettiğine dair bilgiler göz önüne alındığında 270 (883) yılı civarında doğduğu söylenebilir. İshak b. İbrâhim b. Yûnus el-Bağdâdî, Ebû Bekir İbn Sada-ka, İbrâhim b. Ammâr b. Saîd el-Haşşâb, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd Zuğ-be, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, Ebü'l-Alâ Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer el-Vekîl ve Dâvûd b. İbrâhim b. Dâvûd el-Bağdâdî gibi âlimlerden hadis okudu, İmam Mâlik'in ve talebelelerinin fıkhiyla ilgili rivayetleri dinledi. Kendisinden rivayette bulunanlar arasında Ebü'l-Abbas Münîr b. Ahmed b. Hasan, Ahmed b. Abdullah el-Beledî, Ebû Muhammed İbnü'n-Nehhâs, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Veşşâ, Muhammed b. Ahmed b. Hallâs et-Ticânî, İbn Ebû Zeyd, Ebü'l-Kâsım İbnü'd-Debbâğ ve Abdurrahman b. Yahyâ el-Attâr zikredilmektedir.

İbn Şa'bân, yaşadığı dönemde Mısır'da Mâlikî fakihlerinin imâmı ve Mâlikî fikhî-

nî, özellikle de bu alandaki rivayetleri en iyi bilen kişi olarak kabul edilirdi. Fıkıh ve hadiste yetişkin, edebiyat ve tarih başta olmak üzere birçok ilim dalında da ehliyet sahibi bir kimseydi. Bununla birlikte Arapça'da güçlü olmadığı ve hatalı ifadelerinin bulunduğu, eserlerinde İmam Mâlik'le görüştüğü bilinmeyen kimselerden rivayette bulunarak İmam Mâlik'ten mezhepte kabul görmemiş ve sika râvilerce onaylanmamış bazı garip görüşlere yer verdiği belirtilerek tenkit edilmiştir (Kâdî İyâz, II, 293-294; İbn Ferhûn, II, 194). İbn Hazm ise İbn Şa'bân'ın, bazı rivayetlerinde değişiklik ve kitaplarında karışıklığın bulunması bakımından Hanefîler'den Abdülbâkî b. Kânî'a benzediğini söyler. Ancak Zehebî, İbn Hazm'ın onu hangi sebepten dolayı zayıf olarak değerlendirdiğini anlayamadığını ifade etmektedir (*Mizânü'l-İtidâl*, IV, 14).

Kaynaklar İbn Şa'bân'ı sünnete bağlı, ibadete düşkün, hak bildiği yolda cesaretle yürüyen bir kimse olarak tanıtır. Fâtımîler'in Mısır üzerinde tehditlerini arttırdığı bir dönemde yaşayan İbn Şa'bân'ın onlar hakkında ağır sözler söylediği belirtilir. Kâdî İyâz, Fâtımî Halifesi Muiz-Lidî-nillâh'ın Mısır'a girmeden önce İbn Şa'bân'a 100 miskal altınla birlikte bir mektup gönderdiğini, fakat İbn Şa'bân'ın bu mektubu başındaki besmele kısmını kesip ayırdıktan sonra yaktığını ve parayı da geri gönderdiğini kaydeder (*Tertibü'l-medârik*, II, 293-294). Buna karşılık Endülü's Emevî Halifesi II. Hakem'in her yıl İslâm ülkelerindeki ilim adamlarına gönderdiği hediyeler arasında Mısır ulemâsına da birçok hediye ile birlikte 100'er miskal altın gönderdiği, İbn Şa'bân'a ise bunların iki katını yolladığı ve onun da bu hediyeleri kabul ettiği bilinmektedir. Kayrevan hâkimi de İbn Şa'bân'a hediyeler göndermiş, fakat İbn Şa'bân onları geri çevirmiştir. İbn Şa'bân 16 Cemâziyelevvel 355 (10 Mayıs 966) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Karâfe Kabristanı'na defnedildi. Makrîzî ise onun 16 Cemâziyelâ-hir'de öldüğünü belirtir.

Kaynaklar İbn Şa'bân'ın onu aşkın eserinden söz eder. Bunlar arasında *ez-Zâhi's-Şa'bânî* (Fıkıh sahasında telif ettiği en meşhur kitabıdır), *Ahkâmü'l-Kur'an*, *el-Muhtaşar*, *Menâkıbü Mâlik*, *Şüyûhu Mâlik*, *er-Ruvâtü 'an Mâlik* (Zehebî bu eseri gördüğünü söyler, bk. *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 79), *el-Menâsik*, *en-Nevâdir*, *es-Sünen kable'l-vuğû* ve *el-Mevâ'iz* sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, II, 293-294; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IV, 474; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 78-79; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 131-132; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 14; a.mlf., *el-Muğnî*, II, 625; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müz-heb*, II, 194-196; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1983, s. 217; Makrîzî, *el-Mukaffe'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1991, VI, 531-532; Mahlûf, *Şecere-tü'n-nûr*, I, 80; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 140; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 335; H. R. Idris, "Deux juristes kairouanais de l'époque zirîde: Ibn Abî Zaid et Al-Qâbisî (X-XIe siècle)", *Annales de l'institut d'études orientales*, XII, Alger 1954, s. 137.

KEMAL YILDIZ

İBN ŞAHİN

(ابن شاهين)

Ebü Hafs Ömer b. Ahmed
b. Osmân el-Bağdâdî
(ö. 385/996)

Nâsihu'l-hadîs ve mensûhu
adlı eserile tanınan
hadis hâfızı.

Babasının kaydına göre Safer 297'de (Kasım 909) Bağdat'ta doğdu. Bazı kaynaklarda bu tarihin 277 (890) olarak gösterilmesi (İbnü'l-Cezerî, I, 588; Dâvûdî, II, 2), sözü edilen kayıttaki "tis'in" kelimesinin "seb'in" şeklinde okunmasından kaynaklanmış olmalıdır. Aslen Merverrûzlu olup yetişmesinde büyük emeği geçen anne tarafından dedesi Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Şâhin'e nisbetle İbn Şâhin diye tanındı. Kendisine hadisi sevdiren dedesiyle bir muhaddis olan babası sayesinde küçük yaşta hadis meclislerine katıldı. Kendi ifadesine göre 308'de (920) hadis yazmaya başladı. Bu sıralarda Ebü'l-Kâsım el-Begavî, İbn Ebû Dâvûd ve İbn Sâid el-Hâşimî'den hadis dinledi. Otuz yaşında iken hadis öğrenimi için Basra, Mısır, Dimâşk, Remle, Asker, Humus, Rakka, Vâsıt, Ahvaz, Übüle ve Trablus'a seyahatler yaptı. İbnü'l-Bâğandî, İbn Ziyâd en-Nisâbü'rî, İbn Mücâhid, İbn Mahled el-Attâr, İbn Şenebûz, İbn Dürüstevyeh, İbn Ukde, İbnü'l-Bühîlî, Ahmed b. Süleyman b. Zebbân, İbn Ebû Sâbit diye bilinen Ebü İshak İbrâhim b. Muhammed ve Ebü'l-Leys Nasr b. Kâsım el-Ferâidî gibi hocalardan ders aldı. Kendisinden oğlu Ubeydullah ile Ebû Bekir Muhammed b. İsmâil el-Verrâk, Mâlinî, Berkânî, Ebû Muhammed Hasan b. Ali el-Cevherî, ha-

dis hâfızı Hasan b. Muhammed el-Hallâl, İbnü'l-Mühtedî-Billâh, Ebû'l-Kâsım Ali b. Muhassin et-Tenûhî, Ebû Ya'lâ el-Halîfî hadis ve kıraat konularında istifade ettiler. Vâiz İakabıyla da anılan İbn Şâhin 12 Zilhicce 385'te (7 Ocak 996) Bağdat'ta vefat etti ve Bâbü'lharb'de Ahmed b. Hanbel'in kabri civarında defnedildi. İbnü'l-Cevzî vefat gününü 21 Zilhicce (16 Ocak) olarak zikretmiştir.

Ailesinden gelen büyük bir kütüphaneye sahip olduğu belirtilen İbn Şâhin'in ilmi kişiliği konusunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Ebû Bekir Muhammed b. İsmâil el-Verrâk, Hatîb el-Bağdâdî, Berkânî, Mâlinî, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Ahmed b. Muhammed el-Atîkî gibi âlimlerle İbnü'l-Cezerî hadis rivayetinde onu güvenilir olarak değerlendirirken bazan hatasında ısrar ettiği, fıkıh bilgisi yeterli olmadığı halde Şâfiî gibi tanınmış fakihlerin bir konudaki görüşleri zikredildiğinde kendisinin Muhammed'in mezhebinden olduğunu söylediği kaydedilmiştir. Dârekutnî, İbn Şâhin'in tefsire dair eserini tashih etmesi için kendisine getirdiğini, ancak Ebû'l-Cârûd'un tefsirini esas alıp yaptığı nakillerde hatalarını tesbit ettiğini zikretmiştir. Dâvûdî ve Berkânî de onun kendisine olan aşırı güveni yüzünden kitaplarındaki rivayetleri kaynakları ile karşılaştırmadığını belirtmiş, Berkânî ayrıca mümkün olduğu kadar onun eserlerinden uzak durduğunu belirtmiştir. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî de İbn Şâhin'in kitaplarını pek önemli bulmayan âlimlerden biridir. Bütün bu değerlendirmeler, Zehebî'nin de dediği gibi onun hadisin inceliklerini bilen bir muhaddis sayılmakla birlikte birçok rivayeti bulunan dürüst bir âlim olduğunu göstermektedir. İbn Şâhin'in en önemli hizmeti, Selef âlimlerinin eserlerinin daha sonraki nesillere intikaline vesile olmasıdır. Sadece Ebû'l-Kâsım el-Begavî'den 700 veya 800 cüz tutarında malzeme toplaması onun bu gayretini ortaya koymaktadır.

Eserleri. 1. *Nâsihu'l-hadîş ve mensûhuh* (en-Nâsih ve'l-mensûh mine'l-hadîş). Konusunda birkaç kaynak eserden biri olup günümüze ulaşan dört nüshasından sadece biri dikkate alınarak Semîr b. Emîn ez-Züheyri (Amman 1408/1988), Ali Muhammed Muavvaz ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut 1412/1992) tarafından neşredilmiş, Ali Osman Koçkuzu'nun eserinin dört nüshasından faydalanıp hazırladığı tenkitli çalışma ise henüz yayımlanmamıştır. İbn Abdülhak el-Vâsîti esere

bir muhtasar yazmıştır. 2. *Târîhu es-mâ'i's-sikât mimmen nuqle 'anhümü'l-ilm*. 1569 râvinin güvenilirlik derecesi hakkında, daha çok Yahyâ b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel'in görüşleri esas alınarak kısaca bilgi verilen bu alfabetik eseri Subhî es-Sâmerrâî (Küveyt 1402/1982) ve Abdülmü'tî Emîn Kal'acî (Beyrut 1406/1986) neşretmiş, eserin seksen sayfalık bir kısmını Sa'dî el-Hâşimî *Nuşûş sâkıta min Tabakâti esmâ'i's-sikât li'bn Şâhin* adıyla yayımlamıştır (Medine 1407/1987). 3. *et-Terğîb fi fezâ'ilü'l-a'mâl ve şevâbi zâlik*. Kısaca *et-Terğîb* diye de anılan ve türünde günümüze ulaşan ilk kitap olma özelliğini taşıyan eser 581 merfû, mevkûf ve maktû' rivayeti ihtiva etmekte, senedleriyle birlikte nakledilen haberler arasında sahih, hasen, zayıf hat-ta mevzû olanlar da bulunmaktadır. Eser Sâlih Ahmed Muslih el-Vaîl tarafından neşredilmiştir (Demmâm 1415/1995). 4. *Şerhu mezâhibi Ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâ'i'd-dîn ve't-temessûki bi's-sünen*. Sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn büyüklüklerinin Ehl-i sünnet inancına dair görüşlerinin nakledildiği eserin günümüze ulaşan son üç cüzünde (18-20. cüzler) aşere-i mübeşşerenin ve Ehl-i beyt'in faziletine ve görüşlerine yer verilmektedir. Abdullah b. Muhammed el-Busayrî'nin *el-Kitâbü'l-Laîf li-şerhi mezhebi Ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâ'i'd-dîn ve't-temessûki bi'd-dîn* adıyla üzerinde yüksek lisans tezi hazırlayarak tahkik ettiği eseri (1405/1985, el-Câmiatü'l-İslâmiyye şu'betü'l-akide) ayrıca Âdil b. Muhammed yayımlamıştır (Kahire 1415/1995). 5. *Fezâ'ilü Fâtımatü'z-Zehrâ' (Fezâ'ilü seyyideti'n-nisâ' ba'de Meryem Fâtıma bint Resûlillâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem)*. Hz. Fâtıma ile ilgili otuz yedi hadisi ihtiva etmekte olup Muhammed Saîd et-Turayhî (Beyrut 1405/1985), Ebû İshak el-Huveynî (Kahire 1411/1990) ve Bedr b. Abdullah el-Bedr (*Mecmû' fihî min muşan-nefâti'l-hâfiş Ebî Hâfş 'Ömer b. Ahmed b. Şâhin* içinde, Küveyt 1994, s. 9-65) tarafından neşredilmiştir. 6. *Fezâ'ilü şehri ramazân*. Otuz altı rivayetten meydana gelen eseri Semîr b. Emîn ez-Züheyri (Zerkâ [Ürdün] 1408/1988) ve Bedr b. Abdullah el-Bedr (Küveyt 1994) *Mecmû'* (yk. bk.) içerisinde (s. 119-183) yayımlamıştır. 7. *el-Ehâdîşü'l-efrâd*. Eserin doksan beş hadis ihtiva eden beşinci cüzü günümüze ulaşmış olup Bedr b. Abdullah el-Bedr tarafından *Mecmû'* içerisinde (s. 185-325) neşredilmiştir. 8. *el-Fevâ'id*. Yirmi dokuz rivayetin yer aldığı eseri Bedr

b. Abdullah el-Bedr *Mecmû'* içerisinde (s. 67-117) yayımlamıştır. 9. *Târîhu es-mâ'id-đu'afâ' ve'l-kezzâbîn*. 722 râvi hakkında kısa değerlendirmelerin bulunduğu bu alfabetik eser Abdürrahîm Muhammed Ahmed el-Kâşgarî tarafından neşredilmiştir (Medine 1409/1989). 10. *Zikru men ihtelefe'l-ulemâ' ve nuq-kādü'l-hadîş fihî fe-minhüm men veş-şekahû ve minhüm men da'afehû ve men kile fihî kavlan* (nşr. Ebû Muâz Târik b. Avdallah Muhammed, Kahire 1412/1992). 11. *Kitâb fi'l-ferec ba'de's-sidde*. Julian Joel Obermann tarafından İbrânice tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (New Haven 1933). 12. *Cüz' min hadîsih*. Talebesi İbnü'l-Mühtedî-Billâh'ın İbn Şâhin'den yazdığı kırk beş hadisi ihtiva eden eseri Bedr b. Abdullah el-Bedr *Mecmû'* içerisinde (s. 327-393) neşretmiştir. 13. *el-Emâlî*. Eserin bazı cüzleri Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Elbânî, s. 62). 14. *Rubâ'iyât*. Bu eserin bazı kısımları da Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır (*Mecmû'*, nr. 107, vr. 170-182). 15. *Fazlü zikri lâ ilâhe illallâh* (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, *Mecmû'*, nr. 136-8). 16. *et-Tefsîrü'l-kebîr*. Süyûtî'nin *Münteha't-tefâsîr* adıyla kaydettiği eserin 1000 cüz hacminde ve yaklaşık 15.000 sayfa olduğu rivayet edilmektedir. Zehebî eserin kendi döneminde Vâsî'ta bulunduğunu belirtmektedir (*A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 434). 17. *el-Müsnedü'l-kebîr (es-Sünne)* (Ziriklî, V, 40). 1300 veya 1500 cüz hacminde olduğu söylenmiştir. 18. *et-Târîhu'l-kebîr*. Hadis râvilerinin biyografilerine dair kısa bilgiler ihtiva eden 150 cüz hacmindeki eserden Hatîb el-Bağdâdî geniş iktibaslarla bulunmuştur. 19. *ez-Züh'd ve'r-ke'ş'ik*. 100 cüz olduğu belirtilmektedir.

İbn Şâhin'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Müsnedü Ebî Hanîfe*, *Kitâbü's-Şalât*, *ed-Delâ'il*, *el-Cenâ'iz fihî şevâbü'l-marîz ve şabrühü 'ale'l-belvâ*, *el-Erba'ûn*, *en-Naşıha*, *et-Terğîb fi'z-zikr*, *Kitâbü'd-Du'â'*, *Fezâ'ilü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, *Kitâbü'l-Bükâ' ve fazlü men bekâ min haşyeti'l-lâh*, *Kitâbü Fazlî't-tevâzu' ve zemmi'l-kibr*, *Kitâbü'l-Hîlm ve fazlihî ve mâ fihî*, *el-'Akl ve fazlühû*, *es-Se'hâ'* ve *l-cûd ve fazlü zâlike*, *Kitâbü's-Şabr ve mâ fihî mine's-sevâb*, *Kitâbü Birri'l-vâlidayn*, *Kitâbü Hıfzî'l-lisân*, *Ma'rife-tü's-şahâbe*, *Mu'cemü's-şüyûh*, *Men revâ 'an ebîhi mine's-şahâbeti ve't-tâ-bî'in*, *Zikrû'l-mevt*, *Keşfü'l-memâlik*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şâhin, *Târîhu esmâ'i'l-q-â'afâ' ve'l-kezzâ-bîn* (nşr. Abdürrahîm Muhammed Ahmed el-Kâşgarî), Medine 1409/1989, neşreden giriş, s. 23-32; a.mlf., *Fezâ'ilü Fâtımatü'z-Zehrâ* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut 1405/1985, s. 5-15; a.mlf., *et-Tergîb fi fezâ'ilü'l-a'mâl ve şevâbi zâlik* (nşr. Sâlih Ahmed Muslih el-Vaîl), Demâm 1415/1995, neşreden giriş, s. 11-49; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, IV, 298; XI, 265-268; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, IV, 291; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XLIII, 531-538; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (Atâ), XIV, 378; a.mlf., *Telbisü İb-lîs*, s. 123; Zehebî, *el-İber*, II, 166-167; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 431-435; a.mlf., *Tezki-retü'l-huffâz*, III, 987-990; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, I, 588; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 283-285; a.mlf., *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşî), Beyrut 1414/1994, I, 337, 533; II, 9, 101, 139, 172, 194, 195, 225, 255, 258, 465; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 3, 351; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirîn*, II, 2; Muttaki el-Hindî, *Kenzü'l-um-mâl*, I, 22, 36; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1394, 1426, 1735, 1920; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 781; *İzâhu'l-meknûn*, I, 302; Brockelmann, *GAL*, I, 165; *Suppl.*, I, 276; Yûsuf el-İş, *el-Hatib el-Bağdâdî*, Dimaşk 1364/1945, s. 95, 103, 109; a.mlf., *Fih-risü maḥtûṭâtî Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye*, Dimaşk 1366/1947, s. 71-72; Mübarekfürî, *Mu-kaddimetü Tuhfeti'l-aḥvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1383/1963, I, 292; Sezgin, *GAS*, I, 209-210; a.e. (Ar.), I, 425-426; Elbânî, *Maḥtûṭât*, s. 62-63; Subhî es-Sâlih, *Ulûmü'l-hadîs ve muṣṭalahuh*, Beyrut 1977, s. 117; Nü-veyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 391, 392; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 40; Ekrem Ziyâ el-Ömerî, *Buhûş fi târihi's-sünneti'l-müserrefe*, Medine 1405/1984, s. 67, 93, 100; Ali Ekber Ziyâî, "İbn Şâhin", *DMBİ*, IV, 62.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

İBN ŞÂHİN ez-ZÂHİRÎ

(bk. HALİL b. ŞÂHİN).

İBN ŞÂKİR el-KÜTÜBÎ

(bk. KÜTÜBÎ).

İBN ŞÂS

(ابن شاس)

Ebû Muhammed Celâlüddîn
Abdullah b. Necm b. Şâs b. Nizâr
el-Cüzâmî es-Sa'dî
(ö. 616/1219)

Mâlikî fakihî ve hadis âlimi.

Emîr olan dedesine nisbetle İbn Şâs diye anılmıştır. Mısır kadılarından Ebû Ali Takıyyüddin Hüseyin b. Abdürrahim (ö. 685/1286) onun torunudur. Kahire'de yetişen İbn Şâs önce hadis okudu, daha son-

ra fıkıh tahsiline ve Mâlikî fikhını öğrenmeye yöneldi. Hadis ve fıkıhın yanı sıra Arapça ve kıraat ilimlerinde de derinleşen İbn Şâs'ın kendilerinden ders aldığı hocalarından yalnız ikisinin adı bilinmektedir. Öğrencisi Münzirî'nin belirttiğine göre bunlardan biri fıkıh âlimi Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Yûsuf el-Mâlikî, diğeri de Fustat'taki el-Câmiu'l-atîk'in hadis hocalarından olan İbn Berrî eş-Şâfiî'dir (*et-Tekmile*, II, 469).

İbn Şâs, yaşadığı dönemde Mısır'da Mâlikî fikhını en iyi bilenlerden biri ve aynı zamanda hadis ilminde üstat sayılıyordu. el-Câmiu'l-atîk'e bitişik Mâlikî medresesinde bir müddet ders verdi ve birçok öğrenci yetiştirdi. Hadis âlimi Zekıyyüddin el-Münzirî bunlardan biridir (Süyûtî, I, 355). Kâdıkudât Ebû'l-Kâsım Sadreddin Abdülmelik b. İsâ el-Mârânî ile halefi Şerefeddin b. Muînüddeve'nin yanında şahitlik ve kâtiplik görevinde bulunan İbn Şâs, bir ilim adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda mücadelecî bir şahsiyetti. 616 (1219) yılında Dimyat şehrine hücum eden Haçlılar'ın şehri muhasara altına alması ve halkı yiyeceksiz bırakması üzerine harekete geçip cihad ilân eden Eyyûbîler'den el-Melikü'l-Muazzam ve kardeşine katılarak Dimyat şehrinin savunmasında bulunmuş ve aynı yılın Cemâziyelâhir veya Receb ayında (Ağustos veya Eylül 1219) savaş meydanında şehid olmuştur. Bazı kaynaklarda şehâdetinin 610 (1213) yılında vuku bulduğu kaydedilir.

Eserleri. İbn Şâs'ın günümüze ulaşan tek eseri *İkdü'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebî 'âlimi'l-Medîne*'dir. Mezhep fikhının muteber ve meşhur kaynaklarından sayılan eser daha çok *el-Cevâhir* adıyla tanınır. Daha sonraki dönemde birçok Mâlikî fakihî İbn Şâs'ın bu eserin faydalanmış, İslâm dünyasının birçok yerinde elden ele dolaşan kitap özellikle Mâlikî muhitinde hayli yaygınlık kazanmıştır. İyi bir sistematige sahip olan eserde yer alan atırlardan, müellifin daha önceki Mâlikî fıkıh literatürünü incelediği ve burada mevcut bilgi ve görüşleri yeni bir üslûpla derlediği anlaşılmaktadır. Ortaya konulan görüşlerin Mâlikî mezhebinin ana kaynaklarından alınmasına özen gösterilmiş, daha önceki Mâlikî müelliflerinin çoğunun takip ettiği Sahnûn'un *el-Müdevvene*'sinin şerh ve ta'likî usulünde ısrar edilmeyip fıkıhla ilgili meselelerin kolayca anlaşılmasına imkân verecek bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca görüşlerin küllî kaide, hikmet-i teşrî ve makâsıdla olan ilişkilerine de temas edil-

miştir. Tertip bakımından İmam Gazzâlî'nin *el-Vecîz*'inin örnek alındığı eserde lafız veya mâna yönüyle birçok küllî kaideye yer verilmiş ve bunlar bir sonraki dönemde daha gelişecek olan kavâid literatürüne kaynaklık etmiştir. *İkdü'l-cevâhir*'in kısmen yeni bir tertiple hazırlanmış olması, Mâlikî mezhebi tarihinde esere karşı gösterilen ilginin gerçek âmilî olmuştur. Çoğu Tunus'ta olmak üzere çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan kitap Muhammed el-Hâdî Ebû'l-Ecfân ve Abdülhafız Mansûr tarafından neşredilmiştir (I-III, Beyrut 1995). Muahhar kaynaklarda İbn Şâs'a *Kerâmâtü'l-evliyâ*' adında bir eser daha nisbet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şâs, *İkdü'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebî 'âlimi'l-Medîne* (nşr. Muhammed el-Hâdî Ebû'l-Ecfân – Abdülhafız Mansûr), Beyrut 1995, neşreden giriş, I, 17-59; Münzirî, *et-Tekmile*, II, 468-469; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 61; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 98-99; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 35; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIII, 86; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, III, 443-444; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 306; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 355, 454; *Keşfü'z-zunûn*, I, 613; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 69; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 459; *İzâhu'l-meknûn*, II, 324; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 165; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 286; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VI, 158-159; Hacı, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 230; M. Âbid el-Fâsî, *Fihrisü maḥtûṭâtî Hizâneti'l-Karaviyyîn*, Dârülbeyzâ 1400/1980, I, 337-339; Muhammed et-Tâhir er-Rızkî, "İbn Şâs ḥayâtühû ve âşâruh", *Mecelletü Câmî'ati'z-Zeytûne*, sy. 1, Tunus 1992, s. 107-128; Abbas Salara, "İbn Şâs", *DMBİ*, IV, 55.

MUHAMMED EL-HÂDÎ EBÜ'L-ECFÂN

İBN ŞÂZÂN el-BAĞDÂDÎ

(ابن شاذان البغدادى)

Ebû Ali el-Hasen b. Ahmed b. İbrâhîm
b. el-Hasen el-Bezzâz el-Bağdâdî
(ö. 425/1034)

Hadis âlimi.

12 Rebîülevvel 339'da (29 Ağustos 950) Bağdat'ta doğdu. Dördüncü nesilden dedesi Şâzân'a nisbetle İbn Şâzân diye tanındı. Babası gibi muhtemelen kendisinin de bez ticaretiyle meşgul olmasından dolayı Bezzâz lakabıyla anıldı. Kendisi gibi İbn Şâzân diye bilinen ve güvenilir bir muhaddis olan babası (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 429-430) onu beş yaşında hadis tahsiline başlattı. Ebû Bekir eş-Şâfiî, Da'lec b. Ahmed, İbn Kânî, Ebû Amr İbnü's-Semmâk, Ebû Bekir Ahmed b. Süleyman el-Abbâdânî, Ca'fer el-Hulâfî, Nec-